

1

Ik, Andrea Dewaele, was twintig jaar toen ik gescheiden raakte van mijn vader en mijn zussen Gabrielle, Estelle en Paula.

Op kermiszondag 13 september verliet ik het ouderlijk huis te Gits. Mijn zus Estelle was met me mee gestapt naar het station. Dat juist ik – en niet Estelle of één van mijn andere zussen – de treinreis met bestemming Veurne aanvatte was zo bepaald door de beurtrol waarmee wij, de zusjes Dewaele, elke week een bestelling vlees naar onze familie in de Westhoek brachten.

Voor zowel Estelle als mijzelf zou dit toeval later bepalend blijken te zijn, daar het zich voordeed op het einde van een zomer die begonnen was met de moord op de Oostenrijkse aartshertog Frans Ferdinand en zijn echtgenote Sophie, waarna de gebeurtenissen in Europa elkaar onomkeerbaar hadden opgevolgd als een rij vallende dominosteentjes.

Mijn oudere broer Robert had zich na de mobilisatie eind juli bij zijn legereenheid in Doornik gevoegd. Robert behoorde tot de klas van 1910 en had een deel van zijn militaire opleiding genoten op het kamp van Beverlo, een uitgestrekt exercitiedomein bij Leopoldsborg. Eenmaal terug thuis was hij begonnen vader te helpen in de beenhouwerij. En nu had Robert zijn slagersschort moeten inruilen voor het legeruniform.

Mijn vader, mijn zussen en ik hadden één voor één afscheid genomen. Eerst mijn oudere zus Gabrielle, die sinds de dood van moeder vier jaar eerder een groot deel van het huishoudelijk werk op zich genomen had. Daarna Paulaatje, mijn jongste

zus, die amper negen was toen moeder stierf. Ik gaf Robert een pakketje enveloppen en briefpapier en vroeg hem om zo vaak mogelijk naar huis te schrijven. Estelle had bewondering getoond voor haar broer. Vader had Robert op het hart gedrukt goed voor zichzelf te zorgen.

Toen ik zes weken later zelf op weg ging, met een mand vlees voor de familie in Pervijze, had iedereen – inclusief ikzelf – verwacht dat ik twee weken later terug thuis zou zijn.

2

Drie maanden waren voorbij sinds mijn vertrek uit Gits. Door de recente gebeurtenissen, waarover ik u zo dadelijk in geuren en kleuren zal vertellen, begreep ik toen reeds dat de oorlog een nieuw tijdperk had ingeluid. Voor mij en mijn geliefden zou het leven nooit meer zijn zoals voorheen.

Mijn nicht Berthe en ik zetten er flink de pas in. In de loop van de voormiddag waren we te voet uit Veurne vertrokken, waar we veel kennissen gezien hadden. Ik was opgelucht geweest bij het vernemen van het nieuws dat mijn broer Robert nu te Hoogstade diende als kok voor de officieren. Berthes broer Maurice was ook onder de wapens geroepen, maar was voorlopig nog in Frankrijk gestationeerd, op veilige afstand van de eerste linie.

‘Denk je dat Maurice snel naar het front gestuurd zal worden?’ vroeg Berthe.

‘Laten we hopen van niet’, zei ik en ik dacht aan mijn neef, die even oud was als ik en immer attent in de omgang met mij en mijn zussen.

Berthe was de zeventienjarige dochter van nonkel Charles De Kimpe en tante Louise, de zus van mijn moeder. Tijdens de hectische oktober- en novemberdagen waren Berthe en ik altijd in elkaars buurt gebleven en door alles wat we samen beleefd hadden was de band tussen ons sterker geworden.

We namen nu de zijweg die naar de oprit van de boerderij

leidde. Hoeve Klein Westhof lag langs de baan tussen Veurne en Pervijze, zo'n twee kilometer voor de dorpskern van Pervijze, op het gehucht 's Heerwillemskapelle. Berthe en ik stapten door de openstaande hekken het erf van de hoeve op. Links stond het grootste van de hoevegebouwen: een lange bakstenen schuur met aangebouwde stallingen voor de runderen en de paarden. In de schuur stond ook de *voiture* van boer Odiel, eigenaar van de hoeve en echtgenoot van Berthes oudste zus Albina. Door de halfopen schuurdeur zag ik de vrachtwagen staan waarin we twee maand eerder de hoeve ontvlucht waren, nadat de eerste obus op het hof gevallen was (op de paardenstal). Vier dagen eerder, in de nacht van dinsdag op woensdag 21 oktober, waren de eerste obussen op Pervijze gevallen en hadden Berthe, nonkel Charles, tante Louise en ik vanuit Pervijze onze toevlucht gezocht op de hoeve van Odiel Joncheere. In de loop van de woensdag hadden we de leiding van een Belgische legergroep voorbij zien trekken over de weg naar Veurne. In de namiddag was het bombardement op Pervijze begonnen, dat twee dagen aanhield en grote delen van het dorp in een ruïne herschiep.

Berthe en ik liepen nu over het erf in de richting van een kleiner hoevegebouw dat als varkensstal en washok dienst deed. Om het woonhuis van de hoeve te bereiken gingen we de smalle houten brug over die de oude hoevegracht overspande. Odiel en Albina waren in de kleine keuken samen met kapitein Jansen, commandant van de zesde artilleriebatterij. Ze waren net aan het middagmaal begonnen. Albina, 24 jaar oud, was in verwachting van haar eerste kind.

'Deze middag gaan wij met de *voiture* naar Veurne', zei Albina tegen ons. 'Kunnen jullie straks de ronde doen in de stallen?' vroeg ze aan Berthe en mij.

Nu ongeveer een maand geleden, toen de situatie opnieuw veilig verklaard was voor burgers, waren wij naar hoeve Klein Westhof teruggekeerd. We stelden vast dat Belgische militairen hun intrek genomen hadden op de boerderij. Het waren

artillerie-eenheden die hun veldgeschut opgesteld hadden op luttele kilometers ten oosten van de hoeve, daar waar het verdronken land begon, op de linkeroever van de IJzer.

Wij hadden ons neergelegd bij de kantonnering en leefden in goede verstandhouding samen met de officieren en soldaten. Berthe en ik kenden de koks, de dokters en de veeartsen van het leger bij naam en ik scheidde er genoeg in de namen van de officieren en de eenheden waartoe ze behoorden te noteren in een blauw schriftje in zakformaat, dat ik nauwgezet bijhield en bij mijn dagboek bewaarde.

Toen ook wij gegeten hadden gingen Berthe en ik naar de keuken van de soldaten om er het keukenafval op te halen en het naar het zwijn in de kleine stal te dragen. Vervolgens staken we het erf over naar de grote schuur en trokken we onze werkschort en klompen aan. We begonnen onze rondgang bij de runderen. Eerst vulden we de voeder- en waterbakken aan, waarna we de mest in de *kortewagen* schepten en ermee naar buiten reden. Toen dat werk erop zat, gingen we naar de paardenstal. Daar troffen we veearts Snoeck.

‘Goeiemiddag juffrouw Andrée en juffrouw Berthe’, zei de veearts tegen ons. ‘Zijn jullie vandaag *fermières de garde*?’

‘Helemaal juist’, zei ik. Albina en Odiel zouden inmiddels al naar Veurne vertrokken zijn, en dus lag de zorg voor de boerderij helemaal in onze handen.

‘Komt u zondag naar de mis?’ vroeg Berthe aan veearts Snoeck.

‘Aalmoezenier Kenis zal die opdragen in de grote keuken’, vulde ik aan.

‘Zeer zeker, dank voor de uitnodiging’, zei de veearts.

Twee soldaten waren bezig de mest weg te halen bij de paarden van het leger. De veearts droeg hun op ook de plaatsen waar de dieren van boer Joncheere stonden proper te maken.

Berthe en ik bedankten hen hartelijk en nadat we de paarden van vers hooi voorzien hadden, gingen we terug naar de grote schuur.

‘Laten we onszelf wegen op de grote *bascule*’, stelde Berthe voor, en ze liep reeds in de richting van de weegschaal die diende om het graan en het veevoeder af te wegen.

Nu u op het punt staat te weten te komen hoeveel ik destijds woog, lijkt het mij een geschikt moment om een korte persoonsbeschrijving van mijzelf te geven.

Ik ben 1 meter 62 groot en had het normale postuur voor een vrouw van mijn leeftijd. Ik droeg mijn lange donkere haren vastgespeld op het achterhoofd en liet daarbij mijn oren half bedekt. Ik droeg een bril met fijn montuur en loenste lichtjes met het linker oog, dat meer omhoog keek dan het rechter, als gevolg van een oogafwijking die zich in mijn eerste levensjaren had ontwikkeld. Ik was een knappe jonge vrouw en door het sérieux en zelfvertrouwen dat ik uitstraalde zou niemand toen het tegendeel hebben durven beweren.

Ik hielp Berthe om de zwaarste gewichten op de schaal te zetten en ging toen voorzichtig zitten op het houten weegplatform.

‘Voeten van de grond!’ zei Berthe.

Berthe plaatste nog een aantal bijkomende gewichten totdat de weegschaal in balans bleef. ‘67 kilo’, zei ze.

Mijn nicht Berthe was enkele centimeters kleiner dan ik. Ze had iets guitigs in haar blik en de onstuimige lokken in haar korte bruine haardos versterkten de vrolijke en speelse indruk die ze op de meeste mensen maakte.

‘Zestig kilo!’ zei ik nadat Berthe was gaan zitten en ik de weegschaal in balans gebracht had.

—

Zondagmorgen halftien. Aalmoezenier Kenis droeg de militaire mis op in de grote keuken van de hoeve. Uit een kleine veldkoffer had de aalmoezenier zijn liturgische attributen klaar-gezet – een missaal, een doek, wijn, een kelk en hosties. De

aalmoezenier stond bij het verste uiteinde van de grote keukentafel. De officieren en soldaten volgden de mis rechtstaand bij het andere uiteinde. In de bomvolle keuken stonden ook ikzelf, Berthe en mijn andere nicht Marie. Marie, Berthes zus, was gisteren op hoeve Klein Westhof aangekomen. Marie had veel nieuwtjes meegebracht uit Veurne. Robert was er met verlof geweest en was daarna in het gezelschap van een legerarts naar Engeland gereisd. Robert had zijn fotoportret voor mij meegegeven. Dat mijn broer niets zou overkomen was mijn grootste wens en daarvoor bad ik tijdens de misviering. Later die dag zou ik hem een lange brief schrijven.

De dag voordien hadden mijn nichten en ik aalmoezenier Kenis geholpen bij de repetitie van de militaire mis. Priester Kenis was de eerste aalmoezenier die we op de hoeve hadden. Ik had voor hem een gouden kruisje vastgenaaid op zijn helm. De aalmoezenier had zich hiervoor zeer dankbaar getoond. Ik kon het goed vinden met de aimabele priester, die bij momenten erg geestig uit de hoek kon komen.

Daarna, in de namiddag, had luitenant Plisnier op de piano gespeeld. Het was een prachtige serenade met stukken van Debussy. Veearts Snoeck, de foerier Arthur, soldijmeester Mercier en aalmoezenier Kenis waren allen meegekomen in de salon. Omdat ik mijn geliefden thuis heel erg miste, waren deze momenten van saamenhorigheid en harmonie met mijn nieuwe huisgenoten een enorme opsteker voor mij. Tijdens het zingen keek ik naar mijn nichten Berthe en Marie, en naar tante Louise, nonkel Charles, Odiel en Albina.

We zongen tot we niet meer konden.

Maandagmorgen om zes uur 's ochtends vertrokken de soldaten van de zesde batterij, de groep van commandant Jansen en luitenant Plisnier, voor enkele rustdagen naar Veurne.